

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Іващенко Альони Ігорівни
«Професійна рефлексія як механізм саморозвитку
майбутніх психологів»,

представлену до захисту на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук за спеціальністю
19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

У період стрімких перетворень в політичній, соціально-економічній, освітній та культурній сферах сучасного українського суспільства все більшого значення набуває здатність людини до швидкої адаптації до реалій, пошуку продуктивних форм і методів взаємодії, реалізації основних професійних функцій, оперативного переформатування власної діяльності у відповідності з вимогами часу. За цих обставин все більшої актуальності у різних сферах суспільного життя набуває професійна рефлексія, яка зосереджує увагу особистості як на собі, своїх здібностях та можливостях у майбутній діяльності, так і на самій професії. Численними емпіричними дослідженнями доведено, що особливого значення здатність до професійної рефлексії набуває під час навчання у закладі вищої освіти, адже аналіз особистістю власних ресурсів, їх перегляд, інвентаризація дозволяють активно формувати індивідуальний професійний стиль. У цьому аспекті рефлексія набуває систематизуючого характеру, стає особистісною основою професіоналізму майбутнього фахівця та спонукає його до безперервного саморозвитку. Водночас, попри значну зацікавленість вчених розробкою вказаної проблематики, поза увагою залишається вивчення місця та ролі професійної рефлексії у процесі набуття професії студентами-психологами. Саме тому тема дисертаційного дослідження Іващенко А. І. є актуальною та перспективною.

У роботі чітко обґрунтовано актуальність проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, сформульовано наукову новизну, теоретичне і практичне значення дисертаційного дослідження.

Важливо відзначити логічну структурну побудову дисертації, коректність психологічного аналізу і системність викладу змісту дисертації:

кожен з трьох розділів є завершеним відповідно до поставленої мети та завдань; висновки до розділів і загальні висновки відповідають змісту дослідження.

Цінність рецензованої праці зумовлюється й тим, що дослідно-експериментальна робота презентована у ній містить не лише констатувальний етап, але і, досить об'ємний формувальний експеримент – з визначеною власною оригінальною стратегією його проведення.

У *першому розділі* «Теоретичні засади дослідження рефлексії та саморозвитку особистості юнацького віку» авторка здійснює історико-теоретичний аналіз ключових філософських, педагогічних та психологічних наукових підходів до проблеми саморозвитку особистості, аналізує психологічні механізми зазначеного процесу, презентує рефлексію як механізм саморозвитку особистості юнацького віку, показує вплив професійної рефлексії на розвиток та саморозвиток майбутніх психологів. Узагальнення наукових поглядів низки дослідників, дало можливість дисертантці виділити компоненти професійної рефлексії як механізму саморозвитку майбутніх психологів, а саме: когнітивно-інформаційний, мотиваційно-ціннісний, регулятивно-поведінковий. Крім того, до кожного компонента були виокремлені та обгрунтовані складники. Зокрема, до когнітивно-інформаційного компонента належать професійні знання, професійні якості, професійні вміння; мотиваційно-ціннісний увібрав в себе професійну мотивацію, емоційно-ціннісне ставлення до професії, ціннісне прийняття професії; регулятивно-поведінковий – містить професійну саморегуляцію, професійну самоефективність, готовність до самореалізації в професійній діяльності. На підставі виокремлених структурних компонентів авторкою було сконструйовано модель професійної рефлексії як механізму саморозвитку майбутніх психологів. Варто відзначити, що теоретичний матеріал подається структуровано та у визначеній логічній послідовності, що сприяє комплексному розумінню досліджуваної проблематики.

Означені у першому розділі положення були покладені в основу емпіричного дослідження професійної рефлексії та вивчення специфіки її впливу на саморозвиток майбутніх психологів.

Заклавши надійний методологічний фундамент для подальшого викладення матеріалу, у *другому розділі* роботи «Емпіричне дослідження професійної рефлексії як механізму саморозвитку майбутнього психолога» дисертантка обґрунтовує стратегію проведення експерименту, здійснює підбір методів і методик дослідження, презентує кількісні показники та подає якісну інтерпретацію отриманих результатів. Одним із найбільш вагомих здобутків проведеного дослідження є обґрунтування критеріїв професійної рефлексії як механізму саморозвитку майбутніх психологів (вмотивованість та ціннісне ставлення до майбутньої професії; досконале володіння теоретичними знаннями, сформовані професійні якості та вміння; готовність до реалізації власних професійних планів) та саморозвитку (самоосвіта, самопізнання, мотивація до ціннісного самоствавлення, самооцінка себе як психолога, самовдосконалення професійної діяльності), якісних та кількісних показників і рівні (високий, середній, низький) досліджуваних феноменів. Важливо, що дисертантка у цьому розділі емпірично досліджує особливості саморозвитку і професійної рефлексії та аналізує показники їх взаємозв'язку і виявляє вплив професійної рефлексії як механізму на саморозвиток майбутніх психологів.

Отже, ретельно проведене діагностичне експериментальне дослідження (констатувальний експеримент), засвідчило необхідність розробки психологічного супроводу з метою активізації професійної рефлексії як механізму саморозвитку майбутніх психологів.

У *третьому розділі* «Психологічний супровід активізації професійної рефлексії як механізму саморозвитку майбутніх психологів» обґрунтовано та презентовано модель, програму й соціально-психологічний тренінг підвищення потенціалу професійної рефлексії як механізму саморозвитку майбутніх психологів; проаналізовано динаміку професійної рефлексії й саморозвитку досліджуваних, розроблено методичні рекомендації щодо

та практичним психологам ЗВО щодо становлення професійної рефлексії як механізму саморозвитку майбутніх психологів.

Цінним для сучасної професійної підготовки психологів науковим здобутком, який має теоретичне та практичне значення, є сконструйована дисертанткою модель підвищення потенціалу професійної рефлексії як механізму саморозвитку майбутніх психологів. Для реалізації моделі авторкою була розроблена розвивальна програма. Основна ідея якої полягала у моделюванні психологічних ситуацій, особистісних позицій студентів як майбутніх фахівців, вирішенні практичних завдань, вправ, ситуацій тощо. Дисертантка сформулювала такі завдання розвивальної програми як: набуття майбутніми психологами розуміння термінів «професійна рефлексія» та «професійний саморозвиток»; поглиблення їх знань щодо способів і прийомів ефективного використання професійної рефлексії у взаємодіях; актуалізація ціннісного ставлення до себе з позиції «Я-студент»; посилення у досліджуваних розвитку позиції «Я-майбутній психолог». Для визначення ефективності розвивальної програми авторка перевіряла значущість змін до та після формувального експерименту за допомогою методів математичної статистики. Результати дослідження засвідчили посилення кореляційних зв'язків між усіма складниками професійної рефлексії та з саморозвитком майбутніх психологів.

Таким чином, А. І. Іващенко довела, що професійна рефлексія є ефективним механізмом саморозвитку майбутніх психологів. Спираючись на результати констатувального та формувального експерименту нею були розроблені методичні рекомендації для практичних психологів та викладачів закладів вищої освіти щодо покращення процесу розвитку професійної рефлексії як механізму саморозвитку майбутніх психологів.

Отже, дослідження Іващенко Альони Ігорівни має значну наукову новизну, яка полягає у тому, що *вперше* визначено психологічний зміст і сутність понять «саморозвиток майбутніх психологів» та «професійна рефлексія майбутніх психологів»; виокремлено структурні компоненти

професійної рефлексії – когнітивно-інформаційний, мотиваційно-ціннісний та регулятивно-поведінковий та їх змістовне навантаження; теоретично доведено, що професійна рефлексія є механізмом саморозвитку майбутнього фахівця, сконструйовано її психологічну модель; емпірично досліджено психологічні особливості професійної рефлексії та саморозвитку майбутніх психологів, обґрунтовано їх критерії, якісні та кількісні показники і рівні досліджуваних феноменів; доведено взаємозв'язок між саморозвитком й професійною рефлексією та вплив останньої на саморозвиток майбутніх психологів; розроблено, апробовано та доведено ефективність розвивальної програми та соціально-психологічного тренінгу підвищення потенціалу професійної рефлексії як механізму саморозвитку майбутніх психологів.

Дисертантка продемонструвала вміння логічно викладати та аналізувати теоретичний та емпіричний матеріал, формулювати виважені висновки, застосовувати різні методи наукового пізнання.

Цінним є також те, що обґрунтовані та впроваджені система психологічної діагностики професійної рефлексії та саморозвитку майбутніх психологів, модель активізації професійної рефлексії як механізму саморозвитку, розвивальна програма й соціально-психологічний тренінг підвищення її потенціалу можуть бути використані в практиці роботи викладачів ЗВО з метою формування у студентів розуміння значущості професійної рефлексії для успішного саморозвитку в професії.

Загальні підсумки дослідження викладені у висновках, які відображають основні положення дисертаційного дослідження на достатньому рівні узагальнення. Автореферат і 16 публікацій, серед яких 5 статей у вітчизняних фахових виданнях, 2 – у зарубіжних фахових виданнях, 9 – матеріали конференцій, відповідають змісту дисертації. Робота пройшла достатню апробацію та впровадження. Дисертаційна праця написана чітко, лаконічно та оформлена з дотриманням належних вимог.

Однак, позитивно оцінюючи представлене дисертаційне дослідження, слід висловити певні зауваження та побажання:

1. Дисертанткою у першому розділі поданий детальний, кропіткий аналіз різних вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень саморозвитку та його механізмів. На нашу думку, представлення його у дисертаційній роботі можна було б скоротити, приділивши увагу детальному вивченню лише тих наукових позицій, які найбільш тісно пов'язані з завданнями дослідження.

2. Вважаємо, що зміст та процесуальні аспекти програми підвищення потенціалу професійної рефлексії як механізму саморозвитку майбутніх психологів, презентовані у третьому розділі дисертації, варто було б подати стисліше за рахунок розміщення у додатках зразків тренінгових вправ, оскільки перевантаження розділу прикладами ускладнює сприймання загальної структури програми.

Проте висловлені зауваження не знижують цінності та загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження «Професійна рефлексія як механізм саморозвитку майбутніх психологів», що відповідає заявленій спеціальності, є завершеним самостійним дослідженням, у якому поставлена і на належному рівні розв'язана актуальна для української педагогічної та вікової психології проблема. Дисертаційна робота відповідає вимогам МОН України до кандидатських дисертацій, а її авторка, Іващенко Альона Ігорівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент

кандидат психологічних наук,

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка,

доцент кафедри соціальної психології

Романова Ю.В.

ПІАНИС
ВЧЕННИЙ
КАРАУЛЬНИЙ
06.10

